

Nepolapitelný kurýr Jan Vašek

LUBOŠ KOKEŠ

Život Jana Vaška alias „Jana Šáněla“, „Jana Bednáře“ či „Malého Jána“, jednoho z nejlepších „agentů-chodců“ přelomu 40. a 50. let, by se mohl stát námětem celovečerního hollywoodského thráku. Měl všechny atributy špionážního dramatu z počátku studené války – nechyběly v něm tajné služby, falešná identita, zpravodajské sítě a přestřelky na hranicích.¹

Jan Vašek se narodil 12. června 1929 do známé kopřivnické sokolské rodiny. Jeho otec Jan Vašek starší se v roce 1928 oženil s o devět let mladší Žofií Hrčkovou a do manželství kromě syna přibyla 12. února 1935 ještě dcera Věra.

Dospívání Jana Vaška bylo výrazně ovlivněno otcovou výchovou, v níž se mísily sokolské tradice s ideály masarykovské humanitní demokracie a jeho aktivity ve veřejném životě spjaté s politikou Československé strany národně socialistické (ČSNS).² Jan byl již od dětství členem mládežnické organizace ČSNS a Sokola. Jeho sestra po letech vzpomínala: *Otec nás s bratrem vychovával přísně a sportovně, alkohol či cigarety jsme měli zakázané.*³ Vyučil se zámečnickem a poté nastoupil do zaměstnání v kopřivnické Tatrovce, kde pracoval na automobilových podvozcích. Mezi jeho záliby patřily odbíjení, lyžování a divadlo. *Po stránce charakterové se projevil jako tichý, inteligentní a nenápadný [...]. Jinak byl sportovcem, který si dokáže vždy sám poradit.*⁴ Pravidelně docházel za svými přáteli do hos-

Fotografie Jana Vaška z vyšetřovacího spisu StB Foto: ABS

tince na štramberské Trúbě, která se společně s přílehlou tzv. Rašínovou chatou stala v pozdějších letech jedním z jeho „ilegálních“ úkrytů.

Jeho postoj vůči komunistickému režimu ovlivnila rodinná atmosféra

po únorovém převratu v roce 1948. Jan Vašek starší, důvěrník místní ČSNS, nebyl spokojen s nově nastalými politickými poměry. Navíc byl v listopadu 1948 tzv. akčním výborem Národní fronty zbaven starostenské funkce v Sokole.

Po dohodě s otcem se Jan rozhodl ve druhé polovině dubna 1949 emigrovat na Západ, kde se mu nabízely lepší životní perspektivy. Dostal kontakty na příbuzné a známé v Německu i USA. Dohodl si s otcem heslo „Bílá hora“, vybrané podle nejvyššího vrcholu úpatní části Podbeskydské pahorkatiny, který ční ve výšce 558 metrů nad Štramberkem a Kopřivnicí. Tímto heslem se měl korespondenčně ohlásit v případě, že se mu podaří dostat přes hranici. S několika dalšími kolegy z práce odešel 19. dubna 1949 z domova. Všichni úspěšně překročili hranice u Českých Velenic a ocitli se v sovětské okupační zóně Rakouska, kde je po několikahodinovém bloudivění zadržela rakouská pohraniční policie a eskortovala je na místní stanici v Gmündu. *Oni to ještě tenkrát tolik nehlídali a švagr si myslél, že se*

1 Tato studie je jedním z dílčích výstupů interního projektu ÚSTR Organizace Světлана. *Historie protikomunistické rezistence v Československu a proměny její interpretace.*

2 *Státní okresní archiv Nový Jičín*, f. Archiv obce Kopřivnice, Pamětní kniha, 1. díl, s. 101, 132; 2. díl, s. 25, 40.

3 *Archiv autora* (dále jen AA), rozhovor autora s Věrou Bayerovou, sestrou Jana Vaška, jejím manželem Josefem Bayerem a synem Jiřím Bayerem z 8. 11. 2014 (dále jen Rozhovor).

4 ABS, f. Historický fond MV (dále jen MV-H), spis a. č. H-637, Akce „Tatra“, sv. 1, tzv. ustanovka na Jana Vaška ze 7. 7. 1952, s. 3.

jim podaří normálně přejít přes sovětskou zónu do západního Německa.⁵ Bez platné propustky čekala dopadené mladíky repatriace do ČSR. Jan Vašek využil chvilkové nepozornosti pohraničnicků a v nestřeženém okamžiku jako jediný utekl, přičemž na stanici zanechal kufr se svými věcmi. Poté se šťastně dostal do uprchlického tábora Wegscheid u Lince v americké okupační zóně.

Kurýr Jan Vašek

V rakouském exilu se začala psát nová kapitola jeho života coby kurýra („agenta-chodce“) československých exulantů napojených na zahraniční tajné organizace – americkou vojenskou kontrarozvědku Counter Intelligence Corps (CIC) a později francouzskou zpravodajskou službu Service de documentation extérieure et de contre-espionnage (SDECE). Navázal rovněž spolupráci s představiteli slovenských katolických uprchlíků, pro něž plnil úkoly na Slovensku.

Zmapovat ilegální cesty Jana Vaška do ČSR je pro absenci jeho svědectví (zemřel v roce 1983) a nedostupnost materiálů zahraničních zpravodajských služeb velmi problematické a nepodařilo se to ani StB, jež se snažila monitorovat jeho činnost po celá padesátá léta v rámci akce „Tatra“. Výstižně to shrnul koncem šedesátých let náčelník Krajské (KS) správy SNB Ostrava plk. ing. Hrbáček pro tamní krajský soud, jenž se zabýval rehabilitacemi některých odsouzených v souvislosti s Vaškovými aktivitami: *Jednalo se o kvalitního a velmi aktivního agenta francouzské rozvědky. Jeho špionážní činnost proti ČSR nebyla pod kontrolou ministerstva vnitra a bezpečnostním orgánům se také nepodařilo jmenova-*

*ného do dnešního dne dopadnout. Není proto možné uvést do zprávy naprosto přesné údaje, jak to požadujete zejména v otázce data verbouky (získání ke spolupráci – pozn. autora) Jana Vaška francouzskou rozvědkou a dále dat, ve kterých přicházel Jan Vašek na území ČSR a jaké úkoly zde plnil. Takovéto údaje může Vám poskytnout pouze centrála francouzské rozvědky.*⁶

Některé materiály StB mapují „protistátní“ činnost Jana Vaška na území ČSR až do konce padesátých let, kdy po něm bylo 10. července 1959 vyhlášeno celostátní pátrání (zrušeno v listopadu 1961). Při pozdějším přezkoumání případu koncem šedesátých let však bylo zjištěno, že prokazatelně lze jeho aktivity v Československu (navzdory záznamům tzv. agentury) dokumentovat pouze do konce roku 1951.⁷

Jan Vašek a organizace Světlna

První nebezpečnou cestu do vlasti podnikl Jan Vašek 7. července 1949 a zůstal zde až do 31. července. Podnítilo ho k ní seznámení s Antonínem Slabíkem, uprchlým velitelem štábu Světlny, největší protiko-

munistické organizace na našem území, s nímž se dostal do kontaktu v táboře Wegscheid. Bývalý partyzán Slabík se snažil v rakouské emigraci obnovit činnost organizace citelně paralyzované březnovým zatýkáním StB. Společně s Janem Vaškem navázali spolupráci s mjr. Herbertem Němcem (krycí jméno „Rainer“) spolupracujícím s americkou CIC. Dle Němcových vzpomínek obdržel od Slabíka seznamy členů Světlny na území ČSR s nabídkou poskytnutí jejich služeb „Američanům“. Ti však údajně ze „zpravodajského hlediska“ nejevili o spolupráci zvláštní zájem a členy Světlny hodlali využít pouze v případě válečného konfliktu (např. na podporu sestřelených letců).⁸

Pravděpodobně v koordinaci s dalšími emigranty Rudolfem Honkem a Josefem Eichlerem (alias „Pepitem“) překročili Slabík a Vašek v červenci 1949 v několika „vlnách“ střežené hraniční pásmo do ČSR. Hlavním úkolem bylo zjistit, jaký je stav organizace, převést ukrývající se členy za hranice a vybudovat síť tzv. Nové Světlny.⁹ *Dne 5. července 1949 asi o 19. hod. večer svolal vedoucí českého oddělení zpravodajské služby dr. Grimm*

Odbojová organizace Světlna byla největší protikomunistickou organizací přelomu 40. a 50. let. Pojmenována byla podle nemanželské dcery jejího ideového zakladatele, Josefa Vávry-Staříka. Podskupiny Světlny působily zejména na jižní a východní Moravě. Mezi její zakladatele a vůdčí osobnosti patřili především bývalí partyzáni. Zaměřovali se na rozšiřování protirežimních letáků, shromažďování zbraní, zastrašování funkcionářů KSČ a budování organizační struktury pro očekávaný konflikt při pádu režimu. Činnost organizace, jejích vedoucích představitelů a jednotlivých podskupin je velmi složitá a přes pokusy některých autorů o odkrytí všech souvislostí zůstává nadále plná nejasností. Vnímání Světlny ovlivnily především neseriózní práce JUDr. Jaroslava Pospíšila z 90. let a z přelomu milénia (např. POSPÍŠIL, Jaroslav a kol.: *Hyeny v akci*. Lípa, Vizovice 2003), podle nichž veškerou odbojovou činnost vyprovokovala a řídila StB a hlavní představitelé Josef Vávra-Stařík a Antonín Slabík byli od počátku spolupracovníky bezpečnostních složek, což současné výzkumy výrazně rozporují. K problematice Světlny srov. zejména BOHÁČ, Lubomír: *Partyzáni opět v boji. Památce Světlny. Listy. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog*, 2011, č. 3.

5 AA, Rozhovor. České Velenice byly jedním z nejužívanějších míst k opuštění republiky na Třeboňsku. KAPLAN, Karel: *Poúnorový exil 1948-49*. Dialog, Liberec 2007, s. 17, 29.

6 ABS, f. MV-H, spis a. č. H-637, Akce „Tatra“, sv. 2, „přísně tajná“ příloha ke zprávě náčelníka KS SNB Ostrava předsedovi Zvláštního rehabilitačního senátu Krajského soudu v Ostravě z 9. 12. 1969, s. 13.

7 Tamtéž, záznam Komise oddělení MV – oddělení Ostrava, s. 17.

8 AA, Poznámky Karla Pacnera z rozhovoru s gen. Herbertem Němcem, Washington, červenec 1997; *Archiv Aleše Macháče*, pozůstalost

Antonín Slabík se narodil 26. 7. 1914 v Bylnici nedaleko Valašských Klobouk. Vyučil se stolařem a v polovině 30. let krátce provozoval soukromou živnost. Po absolvování prezenční vojenské služby se v roce 1939 oženil s Marií Slavíkovou, s níž měl tři děti – Antonína, Blanku a Jaroslava. Na konci okupace se zapojil do partyzánského odboje v rámci legendárního oddílu „Olga“ 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky, jehož největším úspěchem bylo zadržení velitele 16. tankové divize genmjr. Dietricha von Müllera na zámku v Hošticích u Kroměříže 19. dubna 1945. Po válce byl jmenován národním správcem stolařské a nábytkářské firmy v Komořanech u Brna, kterou provozoval do března 1949. V roce 1945 se stal členem tamního MNV a KSČ z důvodu „osvobození většiny území ČSR Rudou armádou“. Zároveň byl činný v poválečném Svazu českých partyzánů, kde obhajoval zákonné nároky účastníků odboje (např. na přidělování národních správ). Na základě písemných instrukcí od emigranta a jedné z ústředních postav poválečných partyzánských organizací Josefa Vávry-Staříka (1902–1953) organizoval od června 1948 odbojovou organizaci Světлана. Stal se velitelem štábu s hodností majora s krycím jménem „Vlářský“. Dne 10. března 1949 byl společně se svou švagrovou nucen uprchnout před hrozícím zatčením a v květnu téhož roku překročili hranice do Rakouska. V emigraci spolupracoval s československými zpravodajci napojenými na CIC a SDECE a snažil se budovat tzv. Novou Světlanu. Od března do září 1950 byl zároveň veden jako spolupracovník tuzemské rozvědky pod krycím jménem „Pravda“, jenž měl být úkolován ke sdělování údajů o dalších československých exulantech. Důvodem Slabíkovy spolupráce se Státní bezpečností byla snaha dostat manželku a děti z ČSR, což se mu nakonec v roce 1951 podařilo. StB však vyhodnotila jeho spolupráci jako „slabou“ a panovalo vážné podezření, že je „dublařem“ ve službách francouzské SDECE, proto StB další spolupráci přerušila. Záhy poté odjel s rodinou do Austrálie, kde prožili zbytek života. Byl aktivní v exilových organizacích a koncem šedesátých let založil ve městě Geelong Jednotu Jana Palacha, jejímž předsedou se stal. Zemřel 6. listopadu 1981.

Partyzánský průkaz Antonína Slabíka

Foto: archiv Aleše Macháče

Zdroj: ABS, f. MV-H, svazek a. č. H-792, „Antonín Slabík – Pravda“; ČERNÝ, Vladimír: Partyzánský oddíl Olga. Krvavá cesta jedné odbojové skupiny. *Soudobé dějiny*, 2010, roč. 17, č. 1–2, s. 31–81; HOMOLA, Zdeněk – KOKEŠ, Luboš a kol.: *Případ Světлана. Proměny obrazu třetího odboje. Katalog ke stejnojmenné výstavě*. ÚSTR, Praha 2017.

(JUDr. Jiří Grimm – pozn. autora) *na světnici Františka Řičánka tyto svoje spolupracovníky: Antonína Slabíka, Rudolfa Honka, Jana Vaška, Bednáře (Býčí šije), ing. Hoblíka, Kostihu a mne, aby je seznámil se zamýšleným odchodem dvou příslušníků zpravodajské služby jeho sítě k návratu do ČSR, aby zde posílili a předali informace a instrukce pro další podvratnou činnost v ČSR. K této službě byli určeni Jan Vašek a Rudolf Honek. [...] Dne 7. 7. 1949 asi ve stejnou dobu v 19. hod. zavolal si znovu dr. Grimm do světnice Antonína Slabíka, znovu Jana Vaška,*

Rudolfa Honka a mne a zde jim sděloval, že oba dva (Vašek a Honek – pozn. autora) odpoledne odcestují do ČSR. Při této příležitosti jim sdělil, že nepojedou přes shora uvedenou cestu na Schenkenfeld, nýbrž přes Vídeň, tam se musí zastavit na úřadovně CIC, kde dostanou ještě další zprávy pro skupinu Antonína Slabíka, jakož i pro Ferdu ze Zlína (Ferdinand Churý, správně ze Znojma – pozn. autora). Současně jim řekl adresu Ferdy, a to přes MUDr. Vrbovou ze Zlína, Masarykova 11 (manželka jednoho z velitelů Světłany – pozn. autora).¹⁰

Po úspěšném překročení hranic zamířil Jan Vašek nejdříve do Brna ke strýci Ladislavovi. Oznámil mu, že dostal v Linci úkol, aby se vypravil na naše území a stáhl nějaké velitele [illegálních] úseků na odpočinek, a aby tito odjeli do Lince.¹¹ Dostal nějaké peníze a také informace o plnění dvouletého plánu v První brněnské a Královopolské strojírně, Gottwaldovy závody, n. p., kde jeho strýc pracoval. Posléze se vydal do Kopřivnice, kde prostřednictvím kamaráda Zdislava Zimy požádal své rodiče o kufr s oblečením. Věci mu byly dodány dru-

rodiny Slabíkovy, seznamy členů Světłany, zřejmě rok 1949; ABS, f. MV-H, a. č. H-792, „Antonín Slabík – Pravda“, výpis z poznatků k Antonínu Slabíkovi a jeho činnosti v Rakousku, kde je mj. uveden jeho kontakt na Herberta Němce, s. 41.

9 K termínu „Nová Světłana“ srov. BOHÁČ, Lubomír: Partyzáni opět v boji. Památce Světłany. *Listy. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog*, 2011, roč. 41, č. 3 – viz <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=113&clanek=031108> (citováno k 30. 10. 2018).

10 ABS, f. Vyšetřovací spisy – Ostrava (dále jen OV-V), vyšetřovací spis a. č. V-997 OV, Jan Vašek a spol., osobní svazek Jan Vašek, výpis z protokolu spolupracovníka StB Josefa Eichlera (k němu viz dále – pozn. autora) z 21. 7. 1949 na Krajském velitelství (KV) StB Brno, s. 78.

11 Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy – Brno (dále jen BN-V), vyšetřovací spis a. č. V-350 BN, František Woschitzký a spol., skupinový spis č. 3, výpověď Ladislava Vaška na KV StB Brno z 21. 7. 1949, s. 39.

hý den do Rašínovy chaty sousedící s restaurací a rozhlednou na Trúbě ve Štramberku.

Poté znovu zajel za strýcem do Brna a vydal se plnit svěřené úkoly související se Světlanou. Nejdůležitější bylo dozvědět se něco bližšího o jejích členech – Jaromíru Vrbovi („Dr. Čamajka“), jemuž se po zatčení ve Vsetíně 20. dubna 1949 podařilo uprchnout, přičemž usmrtil příslušníka StB Bohumila Hýla a poté žil v ilegality, a Ferdinandu Churém („Ferda“), který pomáhal na Znojemsku s přechody hranic. Jan Vašek záhy zjistil, že oba muži byli v průběhu léta zatčeni, což sdělil Antonínu Slabíkovi a Rudolfu Honkovi, s nimiž se koncem července 1949 setkal v Heršpicích u Slavkova u rolníka Josefa Navrátila (Slabík se zde skrýval už před svým útekem do Rakouska), jehož prostřednictvím měla být organizována další protikomunistická rezistence v rámci „Nové Světliny“.

Antonín Slabík měl bohužel smůlu. Nedařilo se mu obstarat finanční prostředky pro odbojovou činnost a ztroskotal i původní plán převést za pomoci Vaška a Honka rodinu do Rakouska, neboť manželku Marii v červnu 1949 zatkli a děti Antonína, Blanku a Jaroslava svěřili její matce Emilii. Za asistence dalších spolupracovníků se mu ještě podařilo vloupat se do své zapečetěné kanceláře v Komořanech u Vyškova, odkud si „vyzvedl“ osobní doklady a kotouč s poválečným filmem o zajetí německého generála Dietricha von Müllera na zámku v Hořticích u Kroměříže v dubnu 1945, který natočili partyzáni z oddílu „Olga“. Pak už zbývalo jen dostat se v pořádku zpět do Rakouska.

Nebezpečnou cestu se Jan Vašek, Antonín Slabík a Rudolf Honek rozhodli uskutečnit v noci z 30. na 31. července 1949 v katastru obce Čížov na Znojemsku. S sebou vzali ještě bývalého obchodníka Evžena Červinka, jenž se v té době ukrýval před zatčením pro peněžní zpronevěry. Ilegální přechod hranice neproběhl hladce. Ve 3.45 hod. se strhla divoká přestřelka s Pohraniční stráží, kterou Antonín Slabík později popsal ve

Josef Eichler (27. 5. 1924–?) byl „profesionální“ recidivista trestaný pro různé delikty už jako mladistvý. V letech 1940–1943 žil pod falešnými identitami na několika místech protektorátu a v Rakousku (např. v Linci). Ke konci okupace byl uvězněn v koncentračním táboře Buchenwald. Po válce opětovně páchal trestnou činnost. Když se s jistým Janem Lukešem pokusili „vytunelovat“ brněnskou pobočku Svazu osvobozených politických vězňů, dostal se do hledáčku bezpečnostních složek, které ho namísto trestu zavázaly ke spolupráci. Jedním z jeho úkolů bylo vydávat se za odbojáře a monitorovat osoby ochotné bojovat proti komunistickému režimu. Mimoto s prostitutkou Marií Zobkovou a svým známým z koncentračního tábora, podvodníkem Bohumilem Hepnárkem, organizoval fingované přechody hranic za vysoké peněžní částky. Některé z lidí, kteří využili jejich „služeb“, okradli o osobní věci a za hranicemi předali sovětským bezpečnostním složkám, jiné dovedl Eichler až do uprchlických táborů. Zároveň předstíral spolupráci se zahraničními tajnými službami.

Zdroj: ABS, f. BN-V, vyšetřovací spis a. č. V-659 BN, Jan Lukeš a spol.; tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-350 BN, František Woschitzký a spol., operativní materiál, dokumenty k činnosti Josefa Eichlera, s. 8–30; tamtéž, f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice (CB-V), vyšetřovací spis a. č. V-1387 CB, Bohumil Hepnárk a spol.; tamtéž, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-997 OV, Jan Vašek a spol., podsvazek č. 15, údaje o „zaverbování“ Josefa Eichlera, s. 12.

Josef Eichler („Pepito“) s Marií Zobkovou (vpravo) a Annou Hepnárkovou (vlevo), nedatováno
Foto: ABS

svých vzpomínkách: *Dostáváme se k hornaté krajině a v údolí je řeka [Dyje], na druhé straně je rakouské malé městečko Hardegg. V prvním sledu jde Honek, Vašek, Červinka [...]. Pojednou se ozve z nedaleka „STŮJTE!“, padáme k zemi, dávám rozkaz k řece, kluci uposlechli a z tohoto místa se plíží k řece. Znovu zařvání „VRAŤTE SE, NIC SE VÁM NESTANE!“.* Na to jim odpovím „Odložte zbraně, také VÁM SE NIC NESTANE“. „VŠAK VÁS ŽÁDNÝ NEHONÍ!“ *Ještě několik slov z jejich strany, střílí a postupují od stromu ke stromu.*

Vašek střílí z nehlučné pistole, takže jen záblesky je vidět z jeho hlavně [...]. Dva členové Pohraniční stráže jsou nám v patách. Dávám rozkaz: „Postupujte k řece“. Kluci uposlechli, a zatímco já střílím, se čmáchají ve vodě. Jsem zalehnutý v prohlubenině, ale nemohu z místa. Slyšel jsem více hlasů, byly však dosti daleko. Ty dva mám blízko a zásah žádný. Odjíštuji granát protipancéřový a tímto jsem jich zastavil. Mám za to, že nikoho jsem nezabil...¹² Nakonec Vašek, Slabík a Honek v pořádku přešli hranici a odjeli vlakem do Vídně, kde

podali hlášení mjr. Herbertu Němcovi. Zadrženi byli pouze Evžen Červinka, jenž se sám vzdal.

Janu Vaškovi se tedy podařilo dostat se zpět do Rakouska. Kromě notné dávky odvahy a chladnokrevnosti měl také veliké štěstí. Riziko zadržení na hranicích nebylo jediným nebezpečím, jemuž byl při cestě do vlasti vystaven. Jeden z mužů, s nimiž se poznal v uprchlickém táboře a který překročil hranice do ČSR v červenci 1949 asi dva dny po něm, totiž působil jako tajný spolupracovník československých bezpečnostních složek a plnil úkoly v rámci budování tzv. kontrolních sítí brněnské StB. Jednalo se o výše zmíněného Josefa Eichlera vulgo „Pepita“. Ten se Jana Vaška v ČSR snažil neúspěšně vypátrat u jeho rodičů v Kopřivnici a u strýce v Brně. S negativním výsledkem se StB nehodlala smířit a na Eichlerův popud „realizovala“ alespoň Ladislava Vaška, k němuž se v té době přijel Jan Vašek starší přesvědčit, zda není jeho syn v ohrožení. Bratři byli zadrženi v brzkých ranních hodinách 21. července 1949. *V době, kdy „Pepito“ – Eichler navštívil Jana Vaška st., tj. 20. 7. 1949, spolupracoval se Z[emským]O[dborem]B[ezpečností]. Téhož dne odešel „Pepito“ Eichler z bytu Ladislava Vaška v Brně, Bartošova ul. č. 4, kde nocoval Jan Vašek st. asi ve 23.00 hod. na schůzku s orgány k Stát. divadlu, kde jej tito očekávali se služebním vozidlem a odvezli jej na úřadovnu StB. Vašek Jan st. byl tu noc ve 4.00 hod. ráno zatčen.*¹³

Vyšetřovatelé oba muže zařadili do skupiny osob nazvané „Franti-

šek Woschitzký a spol.“. Státní soud – oddělení Brno je odsoudil 17. ledna 1950 za spáchání trestného činu vy-zvědačství – Ladislava Vaška k deseti letům, Jana Vaška staršího k osmi letům odnětí svobody a dodatkovým trestům ztráty čestných práv občanských a zabavení majetku. Proti rozsudku se odvolal jak Jan Vašek starší, tak prokurátor, jemuž vyhověl druhoinstanční Nejvyšší soud v Praze 5. dubna 1951 a zvýšil odsouzenému trest na deset let odnětí svobody. Nutno dodat, že s dalšími jedenácti odsouzenými v uvedeném procesu neměli Ladislav a Jan Vaškovi nic společného. Jediným pojitkem byl konfident Josef Eichler, který byl vyjmut z obžaloby a jehož stopa zde mizí.¹⁴

Také osoby kolem Josefa Navrátila a tzv. Nové Světlany, které poskytovaly Slabíkovi, Vaškovi a Honkovi aktivní pomoc a popř. věděly o jejich nezákonné přítomnosti v ČSR, byly zatčeny na podzim 1949 a 25. dubna 1950 odsouzeny Státním soudem k mnohaletým žalářům.¹⁵

„Agent-chodec“ Jan Vašek

Od roku 1950 se Jan Vašek společně s Antonínem Slabíkem začali orientovat na spolupráci s francouzskou tajnou službou SDECE. Zatímco Slabík později emigroval s rodinou do Austrálie (viz text v rámečku), Vašek se z uprchlického tábora Wegscheid přestěhoval do vesnice Kelchsau u Wörglu, vzdálené asi osmdesát kilometrů od Innsbrucku, hlavního sídla francouzské okupační správy

v Rakousku. Jeho přímým nadřízeným se stal Karel Kašpárek (1923–2009), někdejší medik a předseda Klubu lidoveckých akademiků v Brně, který byl po únoru 1948 vyloučen ze studií a odešel do emigrace.¹⁶ Zároveň navázal v Linci spolupráci se slovenskými exulanty kolem kněze kongregace Salesiánů Dona Boska, dona Štefana Fabery (1909–1985).

Aktivita pro francouzskou SDECE byly čistě zpravodajské – šlo o získávání špionážních zpráv a budování „sítí“ spolupracovníků k jejich opatřování, a to zejména na Novojičínsku, Vsetínsku a v okolí Žiliny. Činnost pro Fabera spočívala v předávání vzkazů a zprostředkování přechodů přes hranice osobám postíženým komunistickým režimem – bývalým politikům, salesiánským řeholníkům či řeckokatolickým kněžím. Duchovní dále směřovali do italského Turína, hlavního sídla salesiánské kongregace, popř. do belgického Ramegnies-Chin, kde byl Fabera spoluorganizátorem ústavu pro mladé uprchlíky z východní Evropy.¹⁷

V letech 1950–1951 vykonal Jan Vašek asi dvacet cest do ČSR. I s návraty tedy můžeme hovořit o cca čtyřiceti úspěšných přechodech střeženého hraničního pásma. *Hranice přecházel vždy u Gmündu. Mimo cesty pro účely zpravodajské převáděl také (prostřednictvím kněze Fabery z Lince) nedostudované kněze z ČSR do Rakouska. Za tuto činnost dostával plat od Fabery (za jednoho kněze 200 dolarů) [...]. Jmenovaný chodil pro zprávy (pokud je mi známo) jen k Ochmanovi a do Žiliny –*

12 Archiv Aleše Macháče, z dopisu A. Slabíka rodině Chytilově z 12. 12. 1979, s. 5; ABS, f. BN-V, vyšetřovací spis a. č. V-489 BN, Josef Navrátil a spol., svazek č. 5, dálnopisná zpráva Oddílu StB Znojmo pro KV StB Brno z 1. 8. 1949 o přestřelce na hranicích, s. 31.

13 ABS, f. MV-H, spis a. č. H-637, Akce „Tatra“, sv. 1, výpis z dokumentace KV StB Brno k Josefu Eichlerovi pro KV StB Ostrava z 28. 4. 1954, s. 47.

14 Moravský zemský archiv v Brně, f. Státní soud Brno (C 145), k. 118, sp. zn. Or II/b 544, František Woschitzký a spol., protokoly o hlavním líčení společně s rozsudky Státního a Nejvyššího soudu ze 17. 1. 1950 a 5. 4. 1951.

15 Tamtéž, k. 133, sp. zn. Or II/1 27, Josef Navrátil a spol.

16 PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb popravení v letech 1949–1958*. Svět křidel, Cheb 2010, s. 26.

17 HORVÁTH, Jozef – KOCIAN, Tomáš: *Josef Strečanský SDB. Fain. Časopis RKFÚ Spančice*, 2010, roč. 1, č. 1, s. 710 – viz <https://spacince.fara.sk/sites/default/files/fain1.pdf> (citováno k 30. 10. 2018).

Fotografie z vyšetřovacího spisu StB - Vladimír Garncarz a Josef Ochman Foto: ABS

asi od roku 1950 do r. 1951 v listopadu, kdy zde byl naposled. Přes hranice chodil nepravidelně podle situace a roční doby, jednou za 5 neděl (podle sdělení

agenta Samka¹⁸ byl v ČSR asi 20 krát) [...]. Nebyl nikdy ozbrojen, uváděl, že je to výhodnější, kdyby byl zadržen, a ani Kašpárek by mu zbraň nedal.¹⁹

V průběhu roku 1950 se Jan Vašek snažil v ČSR napojit na osoby, které nesouhlasily s politickými poměry, což se mu nakonec na podzim téhož roku podařilo. V Novém Jičíně se dostal do kontaktu s někdejšími účastníky druhého odboje působícími v 1. československé partyzánské brigádě Jana Žižky (1. PBJŽ) Josefem Ochmanem (17. 6. 1914- ?) a Vladimírem Garncarzem (21. 2. 1924 až 4. 12. 2004). Oba již dříve vykonávali protirežimní aktivity, když se - neúspěšně - pokoušeli navázat rádiové spojení s československými armádními uprchlíky spolupracujícími ve Spolkové republice Německo s gen. Františkem Moravcem.²⁰

Jan Vašek se představoval pod krycími jmény, nejdříve jako „Jan Bednář“, později jako „Jan Sháněl“. Nakonec byla jeho pravá identita odhalena, neboť v Ochmanově kanceláři v uhelných skladech tou dobou pracovala Vaškova matka Žofie, což u osob kolem Ochmana a Garncarze (bývalých důstojníků, partyzánů, sedláků atp.) zvýšilo důvěru k neznámému muži. Jan Vašek po nich požadoval, aby mu dodávali zprávy o výrobě různých podniků, např. vsetínských zbrojovky či Moravských elektrotechnických závodů (MEZ), o stavbě Nové huti Klementa Gottwalda u Ostravy (NHKG, tzv. Donbas) a provozu Vojenského opravárenského závodu 025 v Šenově, o struktuře a hospodaření státních statků či o československé armádě a bezpečnostních složkách.²¹

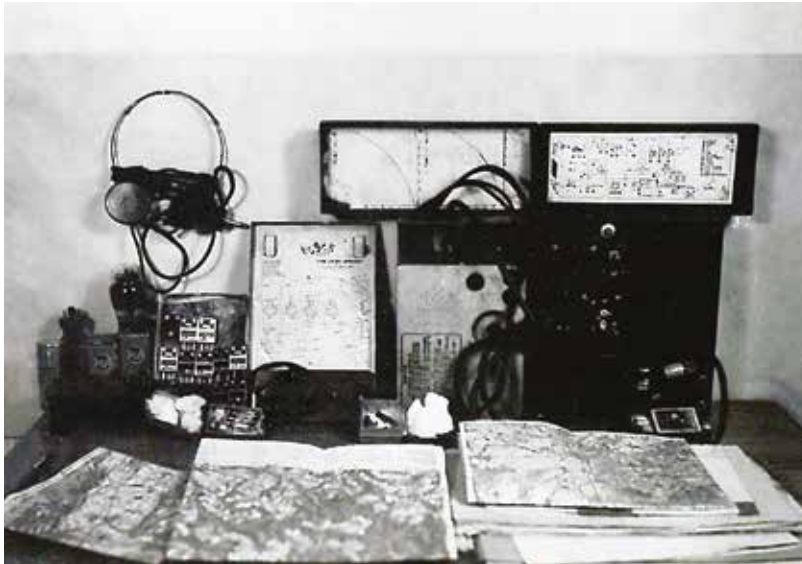
Vladimír Garncarz byl tou dobou navíc v kontaktu s někdejším kamarádem z odboje, toho času vojenským zběhem Ladislavem Fojtíkem (7. 6. 1928 - 28. 7. 1966), s nímž se počátkem roku 1950 pokusil zničit stožár elektrického vedení zásobující proudem vsetínskou Zbrojovku. Fojtík byl

18 K němu viz dále.

19 ABS, f. MV-H, spis a. č. H-637, Akce „Tatra“, sv. 1, poznatky z „přísně tajné“ zprávy Ladislava Fojtíka k Janu Vaškovi a jeho činnosti v Rakousku z 23. 7. 1959, s. 166.

20 K oběma viz KOKEŠ, Luboš: V soukolí dvou totalit. Protinacistický odboj a protikomunistická rezistence Vladimíra Garncarze a Ladislava Fojtíka. *Securitas Imperii*, 2017, č. 30, s. 98-135.

21 Srov. tamtéž, s. 113-114.

Vysílací stanice přinesená Janem Vaškem v roce 1951, později zabavená u Ladislava Fojtíka
Foto: ABS

nucen v únoru 1950 utéct z vojenské akademie, neboť mu hrozilo vyšetřování za krádež zbraní závodní milice v MEZ Vsetín. Jelikož další ukrývání bylo neúnosné, měl ho Jan Vašek převést do Rakouska.

V druhé dekádě května 1951 s ním Vašek sjednal podrobnosti přechodu hranic a po dohodě s Kašpárkem mu předal dva falešné občanské průkazy – československý na jméno „Jiří Brabec“ (bytem v Českých Velenicích), jehož součástí byla také propustka do pohraničního pásma, a rakouský na jméno „Georg Braun“, který sloužil pro průchod sovětskou okupační zónou. S vyplněním údajů v ruštině do čistopisů dokladů pomohla Zdeňka Brunclíková, švagrová výše zmíněného Ochmana, jež navázala s Vaškem milostný poměr. Dne 20. května 1951 se vydali na nebezpečnou cestu do Rakouska. *Přechod přes hranice se udál následovně: Od Ochmana jsme odjeli s J. Vaškem do Prahy, kde jsme*

se několik hodin zdrželi. Tam se k nám přidali z slovenští kněží a jedna žena. Oba kněží měli odjet do Itálie a neznámá žena (asi rozvedená) chtěla za rodiče do USA. Všechno měli již s J. Vaškem domluveno dříve, poněvadž Vašek jezdil i na Slovensko pro zprávy do Žiliny a tam mu byli tito lidé představeni [...]. Z Prahy jsme k večeru vyjeli rychlíkem směr Veselí nad Lužnicí, odkud [jsme jeli] osobním vlakem směr Č[eské] Velenice. Vystoupili jsme v Hrdlořezích a odtud jsme šli pěšky celou noc až ke hranici, kterou jsme překročili asi ve 4. hod. ráno u Gmündu.²²

V Rakousku zamířili do Lince, Vašek předal duchovní Faberovi a posléze se vydali do Wörglu, kde si Fojtíka převzal Kašpárek a francouzská SDECE. Dohodli se, že v německém Friedrichshafenu prodělá zpravodajský výcvik, tj. naučí se obsluhovat radiostanici, využívat tajné písmo, fotografovat atp., a poté ho Jan Vašek převede zpátky do ČSR, kde

Fojtík na Novojičínsku a Vsetínsku vybuduje vlastní síť spolupracovníků a kurýrní spojení se zahraničím. Vysílačka měla být využita jen v případě vypuknutí válečného konfliktu (popř. při mimořádných situacích – stávky, mobilizace apod.), který francouzští zpravodajci očekávali v roce 1952.

Zatímco se Ladislav Fojtík školil ve SRN, Jan Vašek v červnu 1951 opět přešel hranice a Ochmanovi dopravil radiostanici. Zároveň předal Garncarzovi peníze na zakoupení fotoaparátu a požádal ho o dodání informací z továren na Vsetínsku. Garncarz proto navázal kontakt se svými někdejšími spolužáky z průmyslovky Luďkem Fajkusem a Jiřím Severou, kteří se již v roce 1949 podíleli na protikomunistickém odboji na Vsetínsku a měli možnosti opatřovat kýžené údaje ze Zbrojovky a z MEZ Vsetín.²³

V říjnu 1951 byl výcvik Ladislava Fojtíka ukončen a Jan Vašek ho převedl zpět do ČSR. Cestou se zastavili v bytě emigrantů Karla a Josefa Schubertových („Šubrtových“) na vídeňské

Ladislav Fojtík

Foto: VÚA - VHA

22 ABS, f. MV-H, spis a. č. H-637, Akce „Tatra“, sv. 1, poznatky z „přísně tajné“ zprávy Ladislava Fojtíka k Janu Vaškovi a jeho činnosti v Rakousku z 23. 7. 1959, s. 166–170.

23 Více k jejich činnosti viz KOKEŠ, Luboš: *V soukolí dvou totalit. Protinacistický odboj a protikomunistická rezistence Vladimíra Garncarze a Ladislava Fojtíka*, s. 106–108.

adrese Tellgasse 24, kde vyzvedli krystaly do vysílačky, šifrovací tabulky, finanční hotovost a nové falešné doklady. Dne 29. října 1951 překročili u Gmündu hranice a bez potíží se dostali na Novojičínsko. Zatímco Fojtík přešel do „ilegality“ a začal plnit svěřené úkoly, Vašek pokračoval na Slovensko. Při návratu převzal první zpravodajský materiál sestávající z několika map Ostravska, rozpočtu blíže nespecifikovaného stavebního závodu a úlomku speciálního skla vyráběného ve sklárnách ve Valašském Meziříčí. Dne 6. listopadu 1951 přešel střeženou hraniční pásmo do Rakouska.

Síť spolupracovníků kolem Fojtíka, Garncarze, Ochmana a Fajkuse dosáhla pouze dílčích úspěchů v získávání špionážního materiálu (např. ofocení plánu zásobování vsetinské Zbrojovky). V lednu 1952 došlo k jejich prozrazení a StB začala s roz-

sáhlým zatýkáním a vyšetřováním (akce „Svatý“ a „Luděk“), které měly dohru v podobě několika procesů v letech 1952 a 1953 před Státním soudem – oddělení Brno, Krajskými soudy v Ostravě a v Uherském Hradišti a před Vyším vojenským soudem v Trenčíně.²⁴

Jisté popravě se vyhnul Ladislav Fojtík, jenž byl zatčen „utajeně“ a v bezvýhodné situaci se dal do služeb StB (krycí jméno „Egon“). V rámci zpravodajské hry se SDECE byl koncem roku 1952 „vysazen“ do Rakouska, kde měl sledovat aktivity čs. exulantů napojených na francouzskou tajnou službu. Stal se z něho poměrně kvalitní agent a tento úkol aktivně plnil od roku 1953 do března 1954. Právě z jeho poznatků získala StB klíčové údaje o předchozí „protistátní“ činnosti Jana Vaška a dalších emigrantů (např. Karla Kašpárka).²⁵

Jan Vašek – „Malý Ján“

V letech 1950–1951 vedly Vaškovy cesty také na Slovensko, kde vystupoval pod pseudonymem „Malý Ján“. V Linci navázal v průběhu roku 1950 styky s výše zmíněným donem Štefanem Faberou, jenž mu poskytl adresy svých kontaktů v Žilině. Seznámil se rovněž s předním organizátorem hnutí Bílá legie a spolupracovníkem amerických tajných služeb Jozefem Vicenem, pro něhož mezi 13. a 29. listopadem 1950 převedl do ČSR a zpět kurýra Jana Vrábela, který měl na Slovensku ověřit slyšitelnost rozhlasu Bílé legie a zjistit, jaký má u občanů ohlas.²⁶

Za pomoci kontaktů od Fabery vyhledal Jan Vašek v Žilině Matildu Schneiderovou a její dceru Boženu (provdanou Rusevovou). *Asi od marca 1951 do mája 1952 som sa stykala s agentami, ktorý prichádzali zo zahraničia do ČSR, konkrétne do Žiliny [...]. Prvý „Malý Ján“ (Jan Vašek – pozn. autora), ktorý chodil najviac do ČSR, bol u nás v roku 1951 celkom asi 5x a posledný krát bol v novembri. V roku 1951 bol taktiež u nás na byte ďalší agent zo zahraničia „Veľký Ján“ (Jan Samek – pozn. autora), celkom asi dva krát a v roku 1952 jeden krát asi v marci, na Veľkú noc...²⁷*

Prostřednictvím Schneiderové, která na přelomu let 1950 a 1951 ukrývala ve svém bytě asi pět měsíců salesiánského kněze dona Ernesta Macáka, se Jan Vašek snažil kontaktovat rodiny někdejších poslanců za slovenskou Demokratickou stranu (DS). V prvním

Hlavním iniciátorem **Bílé legie** byl někdejší člen antifašistické a antikomunistické skupiny Rodina chorvatského jezuitského kněze Tomislava Kolakoviče (1906–1990), emigrant z roku 1946 Jozef Vicen (1921–2008) společně s Antonem Tunegou (1925–1951). Náplní hnutí byla „svěpomoc obyvatelstva v boji proti komunistickému teroru nenásilnými prostředky“. Členem se mohl stát každý, kdo překazil komunistickou akci odporující lidským a občanským právům, varoval kohokoliv před hrozcí perzekucí, poskytl úkryt a pomoc pronásledovaným atp. Od dubna 1950 do května 1955 fungovalo také rozhlasové vysílání Bílé legie z Rakouska, pokrývající značnou část Slovenska a Moravy. Kvůli ochraně musela redakce několikrát změnit místo pobytu (Ried im Innkreis, Grieskirchen, Weienbach am Attersee a Bad Mitterndorf). Relace skončily v souvislosti s přijetím rakouské neutrality, ztrátou ochrany ze strany západních spojenců a nemožností vysílat odjinud. Jozefa Vicena unesla StB v roce 1957 z Rakouska do ČSR. Byl odsouzen k 25 letům vězení (propuštěn v roce 1968).

Zdroj: VICEN, Jozef: *Vo víroch rokov 1938–1988*. Lúč, Bratislava 1999, s. 191–208; KARNER, Stefan: *Stoj! Tragédie pri železnej oponě. Tajné spisy*. ÚPN, Bratislava 2015, s. 170–172.

24 Jednalo se o procesy Luděk Fajkus a spol. (11 odsouzených, 2 popravení – Luděk Fajkus a Josef Vašek), Antonín Hadaš a spol. (5 odsouzených), Jaromír Palát a spol. (7 odsouzených), Jiří Severa (1 odsouzený), Jan Rusek a spol. (9 odsouzených) a Josef Ochman a spol. (5 odsouzených, V. Garncarz dostal trest 25 let). Podrobněji k tomu viz tamtéž, s. 116–121.

25 Kromě sledování emigrantů dostal Ladislav Fojtík v březnu 1954 od StB za úkol unést Karla Kašpárka do ČSR. Ke spolupráci se rozhodl přimět dalšího exulanta Jana Samka, s nímž se v Rakousku seznámil a který společně s Janem Vaškem plnil v roce 1951 pro SDECE úkoly na Slovensku (viz dále). Samek v té době uvažoval o možném návratu do ČSR, kde zůstala jeho rodina. Fojtík hodlal využít jeho frustrace a nabídl mu beztrestnost výměnou za pomoc při únosu. Samek nakonec vše udal francouzským bezpečnostním složkám, které Fojtíka zatkl. Později měl být údajně odsouzen k trestu smrti, před jehož výkonem se mu za blíže neobjasněných okolností podařilo uniknout a vrátit se do ČSR. Od StB dostal novou identitu a v letech 1954–1966 žil v Plzni, kde dále působil jako její tajný spolupracovník. Zemřel při horolezecké tragédii v Tatrách koncem července 1966. Viz tamtéž, s. 123–124.

26 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-997 OV, Jan Vašek a spol., osobní spis Jan Vašek, výpověď Jozefa Vicena k Janu Vaškovi ze 17. 2. 1959, s. 138–146.

případě se jednalo o blízké katolického intelektuála a jednoho z bývalých generálních tajemníků strany JUDr. Jána Kempného (1912–1997), jenž byl v Bratislavě 15. května 1948 odsouzen na šest let vězení v souvislosti s vykonstruovaným, tzv. luďáckým spiknutím. Schneiderová navštívila jeho manželku v Rajeckých Teplicích s nabídkou převedení do emigrace. Kempná však jakýkoliv kontakt rázně odmítla a celá akce vyzněla doztracena. Obdobně dopadla i cesta do Martina za manželkou jednoho z představitelů DS v emigraci, JUDr. Mikuláše Franeka (1903–1968).²⁸

Stejně jako na Novojičínsku, i na Žilinsku se Jan Vašek snažil obstarat špionážní informace z místních průmyslových závodů, což se mu částečně podařilo prostřednictvím technického úředníka Československých stavebních závodů, n. p., Ladislava Pokorného. Další aktivity spočívaly v pomoci duchovním perzekvovaným režimem po tzv. barbarské noci ze 13. na 14. dubna 1950 (akce „K“ – kláštery). Přesný počet osob, jimž společně s druhým kurýrem Janem Samkem („Velkým Jánem“) pomohli do emigrace, je bohužel problematické určit, neboť výpovědi zúčastněných se často rozcházejí. Celkem se jednalo asi o pět lidí (převážně duchovních), které Jan Vašek soustředil u Schneiderové a posléze s pomocí „Velkého Jána“ odvedl do Rakouska.

Při pozdějším vyšetřování podezřívala StB Jana Vaška také z účasti na známých útěcích salesiánů přes jihozápadní Slovensko do Rakouska, které v letech 1950–1951 organizoval don Titus Zeman s donem Františkem

Jan Vašek a Mary na svatební fotografii, 26. června 1954 Foto: archiv autora (poskytnuto V. Bayerovou)

Revesem za pomoci převaděčů Jozefa Macka („Velký Jožo“), Ferdinanda Totky a Jozefa Bizeka („Malý Jožo“). Po zadržení téměř celé dvaadvacetičlenné skupiny při třetí výpravě 9. dubna 1951 u Malých Levárů se rozjelo rozsáhlé vyšetřování, které mělo v následujících letech dohru v několika soudních procesech proti skupinám nazvaným „Titus Zeman a spol.“, „Viliam Vagač a spol.“, „Ernest Macák a spol.“ a „Jozef Bokor a spol.“ Na základě současných poznatků však nelze podíl Jana Vaška na aktivitách dona Tita Zemana prokázat.²⁹

V listopadu 1951 odešel Vašek od Schneiderové na Novojičínsko, kde se

sešel s Ladislavem Fojtíkem, jenž převezl zpravodajskou síť, a záhy přešel hranice do Rakouska. To byla zřejmě jeho poslední cesta, neboť krátce poté dostal povolení odjet do Kanady, odkud se později přestěhoval do USA.

Po výše uvedeném „utajeném“ zatčení Ladislava Fojtíka a skupiny osob kolem Josefa Ochmana StB zjistila, že na Moravě operuje „nepřátelský agent“, jenž zde vybudoval aktivní špionážní síť. V roce 1953 se rozjela akce „Tatra“ ostravské StB (resp. Okresního oddělení MV v Novém Jičíně), jejímž hlavním cílem bylo dopadnout Jana Vaška společně se všemi osobami, které se na „protistátní“ činnosti podílely. Prostřednictvím tajných spolupracovníků bezpečnostní složky záhy pronikly do blízkosti Vaškovy rodiny a širšího okruhu jejich známých a zachytily několik neproověřených „signálů“ o jeho opětovném pobytu v ČSR. Žádný se však nepotvrdil a případ zůstal na „mrtvém bodě“, což v dubnu 1955 kritizovala nadřízená místa: *Dosa- vadní rozpracování případu postrádá systém, plánovitosti, chybí konkrétní cíl rozpracování. Je pracováno na mnoha osobách, jak nám přijdou do svazku, vždy se vrtnete určitým směrem, když dostanete zprávu o výskytu Vaška. Zatím jste ale v žádném případě pravdivost takové zprávy nepotvrdili. To je vážný nedostatek...*³⁰

Příslušníci StB si nebyli jisti, zda Jan Vašek nadále tajně nedochází do ČSR. Od června 1953 až do prosince 1958 totiž zachytili několik vysílání Svobodné Evropy pod heslem „Bílá hora 1948“, které si domluvil Vašek s otcem před svým útekem. V relacích

27 Tamtéž, opis výpovědi Boženy Rusevové na KS MV Žilina z 1. 12. 1955, s. 6o. Dále srov. ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (305), sign. 305-873-3, „Poznatky k osobám do báze Francie“, zpráva KS MV Žilina k Samkovi a Vaškovi pro II. správu MV z 15. 5. 1956, s. 314–315.

28 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-997 OV, Jan Vašek a spol., osobní spis J. Vašek, opis výpovědi Matildy Schneiderové na KS MV Žilina z 16. 12. 1955, s. 36.

29 Detailně k uvedenému srov. KOVÁČ, Juraj: Procesy so slovenskými saleziánmi v 50. rokoch. *Pamät národa*, 2012, roč. VIII, č. 1, s. 33–57, viz https://www.upn.gov.sk/publikacie_web/pamat-naroda/pamat-naroda-01-2012.pdf (citováno k 30. 10. 2018); RADOŠINSKÝ, Michal: *Don Titus. „Vatikánský špion?“*. Michal Vaško, Prešov 2005 a TÓTH, Imrich (ed.): *Živého ma nedostanete! Spomienky Františka Revesa*. Michal Vaško, Prešov 2018.

30 ABS, f. MV-H, spis a. č. H-637, Akce „Tatra“, sv. 1, rozhodnutí o předání „agenturně pátracího“ svazku z 29. 12. 1954 a údaje z prověrky ze dne 1. 4. 1955, s. 51.

※ 1142 134

Tajné!

Pátrací oběžník MV č. 5-1959
ze dne 10. 7. 1959.

Vyhlašuji celostátní pátrání po:

VAŠEK Jan,
nar. 12. 6. 1929 Kopřivnice, okr. Nový Jičín, národnost česká, čs. stát. příslušník, bytem Kopřivnice č. 308, okres Nový Jičín, posledně zaměstnán jako zámečnick v nar. podniku TATRA Kopřivnice.

Vašek Jan uprchl v roce 1949 z ČSR. Byl získán nepřátelskou rozvědkou ke spolupráci a jako agent chodce dochází na území ČSR. Naposledy byl v děn v roce 1958 v Kopřivnici, kde se setkal se svými příbuznými.

POPIS: 175 cm vysoký, kaštanových nazad česaných, přirozeně kadeřavých vlasů, modrošedé oči, nos větší velikosti slabě lomený, ústa a uši normální, čelo vyšší, chodí zpřma.

Oblečení: tmavší oblek bez vzorku, většinou chodí ve sportovní košili tzv. „Švédka“, na hlavě nosí vždy barel nebo čepici.

Jmenovaný se pohyboval zejména v kraji Praha, Karlovy Vary, Brno, Ostrava a Gottwaldov a může se zdržovat i na těchto adresách:

HRČEK Jan, děda, bytem Kopřivnice č. 308,
BAYEROVÁ Věra, sestra, bytem Kopřivnice č. 520,
BARTAS Václav, strýc, bytem Kopřivnice č. 700,
KLOSOVÁ Marie, teta, bytem Kopřivnice č. 13,
BĚLÍK Vilém, strýc, bytem Kopřivnice č. 363,
VERMIŘOVSKÝ Adolf, známý, bytem Kopřivnice č. 617,
VAŠEK Ladislav, bytem Brno, Bartošova ul. č. 4.

VAŠKA Jana zatkněte a eskořtujte na KS-MV Ostrava a podejte zprávu I. zvláštnímu odboru MV. - P O Z O R - je ozbrojen!

Náměstek ministra vnitra:
Demjan v. r.

162

Pátrací oběžník týkající se Jana Vaška

Foto: ABS

oznamoval osobní záležitosti týkající se svatby, cesty do USA či dočasného návratu na starý kontinent v roce 1955.³¹

Kvůli nejednoznačným informacím (zejména údajům o jeho příjezdu do Evropy) „operativa“ StB nadále pokračovala v monitorování Vaškova rozsáhlého příbuzenstva. Nervozita příslušníků tajné policie stoupla počátkem dubna 1958, kdy získali neověřené zprávy o tom, že Jan Vašek se i přes velmi přísná bezpečnostní opatření účastnil 2. dubna 1958 v Kopřivnici pohřbu svého otce, jenž zemřel 26. března 1958 ve Valdčích na infarkt.³²

Koncem roku 1958 se StB rozhodla případ uzavřít a „realizovat“ osoby, které podle dřívějších poznatků poskytovaly Janu Vaškovi na přelomu 40. a 50. let na území ČSR pomoc nebo byly v uvedeném období v kontaktu s jeho otcem. Ve dnech 16.–20. dubna 1959 proběhlo před Krajským soudem v Ostravě přelíčení se skupinou „Zdislav Zima a spol.“, v němž bylo odsouzeno osm osob k trestům od 2 do 11 let odnětí svobody,³³ a ve dnech 27.–30. července 1959 se konal před tímž soudem proces se skupinou „Josef Koryčanský a spol.“, kde jedním ze tří odsouzených byla Vaškova matka Žofie, jež dostala trest v délce 4 let a 6 měsíců.³⁴

StB nadále pokračovala v akci „Tatra“. Dne 10. července 1959 bylo vyhlášeno celostátní pátrání (zrušené v listopadu 1961), neboť Jan Vašek byl údajně spatřen v Praze. Rozsáhlá bezpečnostní opatření se minula účinkem a ani v tomto případě se

31 Tamtéž, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-974 OV, Josef Koryčanský a spol., podsvazek Miroslav Riemer, výpisy z relací Svobodné Evropy (1953–1958), s. 79–86.

32 Tamtéž, Sbírka Dokumentačních spisů ÚDV, ČVS: ÚDV-18/VvK-95, Vašek Jan – zemřel ve vězení, neposkytnuto včasné lékařské ošetření a Pohřeb starosty Sokola Jana Vaška. *Kopřivnické noviny*, 2008, č. 12 (27. 3. 2008) – viz <http://www.koprivnice.cz/index.php?tema=pohreb-starosty-sokola-jana-vaska&id=koprivnicke-noviny-koprivnice&clanek=6433> (citováno k 30. 10. 2018).

33 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-997 OV, Jan Vašek a spol., skupinový vyšetřovací spis, protokol o hlavním líčení a rozsudek z 20. 4. 1959, s. 231–263.

34 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-974 OV, Josef Koryčanský a spol., skupinový vyšetřovací spis, protokol o hlavním líčení a rozsudek z 30. 7. 1959, s. 96–133.

přítomnost „francouzského agenta“ v Československu nepodařilo potvrdit. Počátkem šedesátých let bylo prostřednictvím kontroly dopisů, které Vašek posílal rodině, a také za pomoci tajných spolupracovníků StB zjištěno, že žije s manželkou a dvěma dcerami na Howard Lane Tonawanda v New Yorku. Později přibyla ještě jedna dcera a rodina se přestěhovala do Houstonu v Texasu, kde Jan Vašek 26. dubna 1983 zemřel na selhání srdce.

Závěr

Pozoruhodný životní příběh Jana Vaška se odehrával na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století, tedy v čase tzv. zakladatelského období komunistického režimu v ČSR. Jako řada jiných mladých mužů se po emigraci do Rakouska zapojil do protirežimních aktivit československých exulantů spolupracujících se zahraničními zpravodajskými složkami.

Rakousko bylo považováno západními tajnými službami za klíčové operační území v očekávaném střetu mezi Západem a Východem, z čehož vyplýval zájem o špionážní „služby“ našich uprchlíků. V případě války bylo nutné zajistit „přechodové kanály“, vybudovat síť spolupracovníků pro možnost působení v týlu nepřítele a prostřednictvím rádiového spojení získávat vojenské a hospodářské zprávy všeho druhu (obdobné úkoly plnily také různé zpravodajské desanty za 2. světové války).³⁵ Uvede-

Jan Vašek s manželkou Mary a dcerami Kim, Verou a Susan, 1971

Foto: archiv autora (poskytnuto V. Bayerovou)

ným úkolům odpovídaly i odbojové aktivity Jana Vaška, které spočívaly ve spolupráci s organizací Světлана, zpravodajské činnosti pro francouzskou SDECE, převedení několika kurýrů (Vrábela, Fojtíka), dopravení jedné vysílací stanice a pomoci slovenským duchovním do emigrace.

Sama StB charakterizovala Jana Vaška jako „velmi kvalitního a aktivního agenta francouzské rozvědky“, jehož „protistátní“ činnost se nikdy nepodařilo zcela zmapovat a který podle některých údajů přešel střežené hraniční pásma asi čtyřicetkrát.

Naposledy byl v ČSR se vši pravděpodobností v listopadu 1951, přestože o jeho pobytu na našem území získávaly tuzemské bezpečnostní složky neověřené zprávy až do roku 1959, a to v rámci akce „Tatra“, která byla s negativním výsledkem definitivně ukončena v srpnu 1964.

Na základě zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, vydal Odbor pro válečné veterány Ministerstva obrany České republiky Janu Vaškovi osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunistickému režimu. pd

35 K činnosti západních zpravodajských služeb na území Rakouska v poválečném období a na přelomu 40. a 50. let srov. BACHER, Dieter: *Obraz nepřítel. Americká a britská hodnocení československých zpravodajských služeb v Rakousku 1945–1955. Historie a vojenství*, 2016, roč. 65, č. 2, s. 49–59 a KARNER, Stefan: *Stoj! Tragédie při železnej opone. Tajné spisy*.